

УДК 792

DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2020.220595>**Цитування:**

Гусакова Н. М., Штефюк В. Д. Техніка актора як фундаментальний орієнтир пізнання та удосконалення природи професійної діяльності. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2020. № 2. С. 286-290.

Gusakova N., Shtefyuk V. (2020). Actor's technique as a fundamental guideline for cognition and improving the nature of the professional activity. *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 2, 286-290 [in Ukrainian].

Гусакова Ніна Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, професор кафедри
режисури та майстерності актора
Київського національного університету
культури і мистецтв
ORCID: <https://orcid.org-0000-0003-0185-4780>

Штефюк Валерія Дмитрівна,
асистент кафедри режисури
та майстерності актора
Київського національного університету
культури і мистецтв
ORCID: <https://orcid.org-0000-0002-0981-3003>
14valeri777@gmail.com

ТЕХНІКА АКТОРА ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ОРІЄНТИР ПІЗНАННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ПРИРОДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета роботи. Визначити основні складові техніки актора, її ролі у процесі удосконалення професійної діяльності виконавця, здійснити класифікаційний орієнтир професійних компетенцій майстра сценічного мистецтва та охарактеризувати особливості акторської техніки у роботі над різножанровими сценічними творами. **Методологія дослідження** полягає у застосуванні мистецтвознавчого методу для загальної симпліфікації артиста як феномена культури; системного методу для інтерпретації акторської техніки як цілісної конструкції функціонування акторського ремесла; аналітичного методу для пояснення ролі і значення акторської техніки як фундаментального орієнтиру пізнання та удосконалення природи акторського професіоналізму; аксіоматичного методу для побудови логічного положення про застосування акторської техніки як постулату з майстерності виконавства, як базового професійного методу для відповідного розуміння смислу і прагматичних характеристик використання тренінгових вправ і завдань у сценічній техніці актора. **Новизна дослідження.** Наукова новизна полягає у аналізі основних складових техніки актора крізь призму послідовної класифікації професійних компетенцій та диференціації внутрішньої і зовнішньої техніки актора у роботі над різножанровими драматичними творами. **Висновки.** В результаті здійсненого аналізу дослідження можна дійти висновку, що вдосконалення акторського професіоналізму та влучного майстерного виконавства можливо лише за діалектичної взаємодії і взаємопроникнення трьох основних факторів: постійного звернення до творчих досягнень та надбань видатних майстрів сцени минулого; практичного пізнання новітніх методів акторського ремесла; ефективної та продуктивної реалізації результативної дієвості ролі, що передбачає створення відповідного образу, його характеру та природи сценічного існування.

Ключові слова: театр, актор, техніка актора, акторський тренінг.

Гусакова Ніна Николаевна, кандидат педагогических наук, профессор кафедры режиссуры и мастерства актера Киевского национального университета культуры и искусств; *Штефюк Валерия Дмитриевна,* ассистент кафедры режиссуры и мастерства актера Киевского национального университета культуры и искусств

Техніка актера как фундаментальный ориентир познания и усовершенствования природы профессиональной деятельности

Цель работы. Определить основные составляющие техники актера, её роли в процессе усовершенствования профессиональной деятельности исполнителя, создать классификационный ориентир профессиональных компетенций мастера сценического искусства и охарактеризовать особенности актерской техники в работе над разножанровыми сценическими произведениями. **Методология исследования** состоит в применении искусствоведческого метода для общей симплификации артиста как феномена культуры; системного метода для интерпретации актерской техники как целостной конструкции функционирования актерского ремесла; аналитического метода для объяснения роли и значения актерской техники как фундаментального ориентира познания и усовершенствования природы актерского профессионализма; аксиоматического метода для построения логического положения о применимости актерского тренинга как постулата мастерства исполнительства, как базового профессионального метода для соответствующего понимания смысла и прагматичных характеристик использования тренинговых упражнений и заданий в сценической технике актера. **Новизна исследования.** Научная новизна состоит в анализе основных составляющих техники актера сквозь призму последовательной классификации

професійних компетенцій і диференціації внутрішньої і зовнішньої техніки актора в роботі над різноманітними драматичними творами. **Висновки.** В результаті проведеного аналізу дослідження можна зробити висновок, що удосконалення акторського професіоналізму і успішного майстерського виконання можливо тільки при діалектичному взаємодії і взаємопроникненню трьох основних факторів: постійного звернення до творчих досягнень і здобутків сцени минулого; практичного пізнання новітніх методів акторського ремесла; ефективною і продуктивною реалізацією результативної дійсності ролі, яка передбачає створення відповідного образу, його характеру і природи сценічного існування.

Ключові слова: театр, актор, техніка актора, акторський тренінг.

Gusakova Nina, candidate of pedagogical sciences, professor Department of directing and mastery of the actor of the Kyiv National University of Culture and Arts; Shtefyuk Valeria, Assistant of the Department of Directing and skills of the actor of the Kyiv National University of Culture of Arts

Actor's technique as a fundamental guideline for cognition and improving the nature of the professional activity

Purpose of Article. Identify the main components of the actor's technique, its role in the process of improving the professional activity of the performer, create a classification benchmark for professional competencies masters of stage art, and to characterize the features of acting equipment in work on multi-genre stage works. **Methodology.** The research methodology consists in the usage of art a method for the general simplification of an artist as a cultural phenomenon; a systemic method for interpreting acting techniques as the holistic design of the functioning of the acting craft; the analytical method for explaining the role and importance of acting technique as the fundamental landmark of cognition and improvement of the nature of acting professionalism; the axiomatic method for constructing logical provisions on the application of acting training as a postulate of mastery performance, as a basic professional method for, an appropriate understanding of the meaning and pragmatic characteristics, the usage of training exercises and tasks in stage technique of an actor. **Scientific novelty.** The scientific novelty of the study is to analyze the main components of the actor's technique through the prism of sequential classification of professional competencies and differentiation actor's internal and external technology in working on multi-genre dramatic creations. **Conclusions.** As a result of the study, we can conclude that the improvement of the acting professionalism and successful mastery is possible only with the dialectical interaction and interpenetration of three main factors: constant appeal to creative achievements and acquisitions of outstanding scenes of the past; practical knowledge of the latest acting techniques; effective and productive implementation of the performance of the role that foresees the creation of an appropriate image, its character, and nature of scenic existence.

Key words: theater, actor, actor's technique, acting training.

Актуальність теми дослідження. Розгляд процесу становлення актора як професіонала сценічного мистецтва неможливий без урахування всієї різноманітності соціально-культурних характеристик. Формування способів художньої діяльності, стандартів сприйняття, особистісні установки митця відбувається під впливом соціально-орієнтованих норм, ідеологічних цінностей, конкретно-історичних умов існування мистецтва. Побудова професійної діяльності артиста, створення особистісної майстерні митця є проблемою великого діалогу теоретиків та практиків театральних підмосток. Акторська гра приховує у собі глибоку істину як форма вільного прояву людського діяння, сокровенної духовності, прагнень, бажань, емоцій. Вона творча уява, що необмежена можливістю різноманітністю сценічних варіантів. За своєю природою художня правда, сценічний вимисел більш глибокий, важливі і фундаментальні ніж короточасні істини повсякденного буття. Правда мистецтва у професійній діяльності артиста є засобом пізнання людського існування, способом його художнього аналізу. Але не потрібно спрощувати формулу зв'язку життя з мистецтвом, яке є постійним джерелом творчої діяльності майстрів сцени.

Проблема творчої діяльності актора має не тільки вузькопрофесійний сенс, тому що категорія сценічного мистецтва входить до широкої палітри людської культури загалом. Комплексне вивчення природи акторського професіоналізму, пошук засобів високої майстерності сценічного існування, осмислення структуризації виконавського ремесла відбувалося і відбувається протягом всього багатовікового існування театру.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання розвитку внутрішньої та зовнішньої техніки актора, ефективність акторського тренінгу, процес становлення актора як професіонала сценічного мистецтва, підвищення кваліфікаційних професійних компетенцій виконавця та створення продуктивного методу і удосконалення акторської природи пізнання досліджували видатні фундатори театральної справи протягом всієї своєї педагогічної та театральної діяльності, а саме: К.С. Станіславський, Є.Б. Вахтангов, В.Є. Мейерхольд, О.Я. Таїров, М.О. Чехов, та їх послідовники – М.О. Кнебель, Б.Є. Захава, М.М. Горчаков, В.Й. Топорков, Б.Г. Голубовський, І.Е. Кох, Г.В. Морозова, С.В. Гіппіус, а також такі відомі діячі театральних майстерень світу, як Г. Крег, А. Апіа, Ф. Дельсарт, М. Рейнхардт, Лі

Страсберг, П. Брук тощо. Вони намагалися досконало вирішити питання створення методу підготовки професійних акторів театру, діагностували сукупність прийомів пізнання та практичного перетворення образу ролі як реальної дійсності сценічного життя, розробляли відповідні способи та засоби для досягнення конкретних результатів у пізнанні сценічного мистецтва з метою удосконалення зовнішньої та внутрішньої техніки виконавця, таємниці характеру та характерності драматичного персонажу так званої „дійової особи”.

Метою дослідження є визначення основних складових техніки актора, її ролі у процесі удосконалення професійної діяльності виконавця, здійснення класифікаційного орієнтиру професійних компетенцій майстра сценічного мистецтва та охарактеризування особливостей акторської техніки у роботі над різножанровими сценічними творами.

Виклад основного матеріалу. Будь-яка сфера людської діяльності потребує відповідних навичок та вмій, володіння професійними компетенціями, які безпосередньо досягаються вдосконаленням техніки виконання. Так і майстерність актора стає результативною завдяки пізнанню законів театрального мистецтва, які безпосередньо містяться у вивченні акторської техніки.

Акторська техніка необхідна виконавцю як спосіб переходу з площини повсякденного існування в існування сценічного життя яке передбачає відповідний драматичний вимисел. Техніка актора це „сукупність завдатків здібностей, а також сформованих на цій основі навичок та вмій, за допомогою яких актор може створювати умови для природної органічної дії на сцені – тобто сценічної творчості”[5, 28]. І, найголовніше, функціональність акторської техніки полягає у процесі постійного розвитку високомайстерних даних професіонала театру. Володіючи технікою виконавства та маючи художній дар, творчий таланти, артист стає суб’єктом театрального мистецтва. Ця трансформація на відміну від життєвої, націлена на народження сценічної дієвої особи, існування якій надає у своєму художньому процесі виконавець ролі, в цьому і полягає таємниця акторського ремесла. Діагностика розвитку професійної мистецької діяльності артиста відбувається за формулою сценічної техніки виконавства, системою якої є комплекс відповідних вправ акторського тренінгу. Акторський тренінг є запорукою базису майстерності митця, його професійною компетентністю. А компетентність артиста, в свою чергу, передбачає добре розвинуті здібності суб’єкту щодо вільного володіння акторською

технікою у запропонованих сценічних обставинах при функціональній дієвості ролі.

Професійними компетенціями артиста є:

- сценічне завдання як мета, досягнення якої прагне персонаж протягом всієї дії п’єси від зав’язки до її фіналу, новизна художньої інформації;

- основні критерії організації продуктивної та ефективної роботи над роллю – фізичне самопочуття як сукупність відчуття фізичного середовища;

- зерно ролі як основна потреба персонажу що виражена видовишно та емоційно заразливо;

- темпоритм як темперамент персонажу, співвідношення процесів збудження і уповільнення, рухливості і рівноважливості основних нервових процесів;

- другий план персонажу як досвід, звички, знання, навички та вміння;

- перспектива ролі як дальня, стратегічна мета дієвої особи, що реалізується за межами п’єси у майбутньому;

- характер персонажу як внутрішнє середовище що взаємодіє з зовнішнім світом;

- характерність як конкретизація характеру персонажу у ході, жестах, манерах триматися, зовнішніх звичках, мовленні тощо;

- внутрішній конфлікт як зіткнення амбівалентних почуттів, думок.

Творча діяльність театрального виконавця містить дві основні складові акторської техніки – внутрішня – психологічна, прийомом якої є відповідне відношення до конкретного об’єкту та зовнішня – фізична, прийом якої передбачає фізичну лінію органічної поведінки на сцені.

Внутрішня техніка актора складається з наступних елементів: уваги як об’єму, концентрації, розподілу накопиченої інформації, уяви як творчої фантазії і віри у запропоновані обставини, дії як органічності, продуктивності, послідовності та логічності сценічної правди, а також емоційної пам’яті, сприйняття і оцінки мислення й почуття. «Актор не може думати взагалі. Двір (який він згадує) складається з багатьох об’єктів, які він бачить, чує, відчуває і т. п.. Тільки через сенсорну конкретність, тільки через точність відчуттів цих об’єктів можна стимулювати емоції. Не достатньо сказати: «було спекотне». Актор повинен виявити абсолютно точно, у якій частині тіла він відчував ту саму спеку, яка зараз йому згадалась. Актор локалізує увагу у тій частині, щоб не просто згадати, а щоб повторно прожити – відчути саме той момент. Він згадує, у що був одягнений – вид одягу, тканину, відчуття при її контакті з тілом. Актор згадує подію, яка викликала емоцію, не з точки зору послідовності історії, а з точки зору

різноманітності відчуттів, які пов'язані з нею»[7, 150].

Зовнішня акторська техніка передбачає наступні елементи фізичної дії: голос, звук, дихання, дикція як складові словесної дії сценічного мовлення; координація рухів та почуття ритму і часу; виразна пластика, міміка і жест, пам'ять фізичних дій та відчуттів. «Технічна система акторської гри приділяє увагу не тільки тому, що актор повинен робити, але й тому, що він робити не повинен... <...> Зведення рухів тіла до мінімуму корисне ще й тим, що воно забезпечує чіткість малюнку ролі і свідчить про впевненість актора в собі. Чим менше актор жестикулює і рухається, тим більш значимим стає кожен його рух і тим більш сильніше враження на глядача він справляє»[1, 128-129].

Актор повинен бути освіченою людиною, мати широкий кругозір, особисте світосприйняття для того щоб у своїй професійній діяльності обрати потрібний шлях у досягненні необхідного сценічного самопочуття, яке у свою чергу надасть впевненість внутрішньої свободи, що знайде своє вираження у фізичній поведінці виконавця, голосі, пластичності, позі, жесті.

Вся ця сокровенна конструкція акторського ремесла криється у пізнання митцем свого психофізичного апарату, в здатності майстерності їм користуватися у дієвому процесі виконання ролі. Цього неможливо досягти без творчого сценічного тренінгу, тому що тільки системне, послідовне, свідоме тренування актором своєї психотехніки надасть йому можливість пізнання власної природи, яка знаходиться у нерозривному дієвому зв'язку з реальністю. «Не може бути професійного збагачення акторської психотехніки без засвоєння різноманітних механізмів життєвої психотехніки. Коротше, актору не вдасться удосконалити свою майстерність, якщо він нехтує життєвими законами поведінки і відтворення емоційних людських реакцій»[2, 23].

Крізь призму природи почуттів психологічний апарат надає майстру мистецтва можливість існування в уявних життєвих перипетіях, колізіях сценічного простору. Тому артист повинен прагнути до максимального розвитку внутрішньої техніки свого творчого інструментарію для того щоб процес художньої діяльності сприяв розкріпаченню і розвиненню органіки існування. Також у процесі професійного ремесла необхідний усвідомлений контроль за органікою сценічної дії, що є прямим шляхом до уяви, уваги та віри, таких необхідних елементів акторської техніки для створення відповідного сценічного образу. «Також головною складовою акторської техніки є творча зібраність та активність – початковий стан актора, який міститься у вмінні швидко опанувати своїм

психофізичним матеріалом для сприйняття творчого завдання. Цей процес пов'язаний з подоланням всіх побутових переживань, що заважають»[4, 72].

Головну роль у техніці актора грає сценічна пластика що забезпечує повноцінне професійне ремесло виконавця та є комплексом кваліфікаційних навичок та вмінь творчої діяльності. Сценічна пластика це продуктивна зовнішня тілесна дієвість у єдиному психофізичному процесі створення художнього образу. «Пластика не самоціль, а передача змісту. Ми звертаємо увагу лише на ту пластику, яка виявляє мету образу, психологічну суть ситуації, конфлікту. Спосіб існування, розкриття характеру, індивідуальності через життя тіла – це і є пластичний образ»[3, 21]. У практичній діяльності актора пластична культура кваліфікується трьома наступними якостями: спрощеність (здатність, талант); готовність (зібраність, репродуктивність, налагодженість); потрібність (біологічна, соціальна, духовна). Спрощеність – у кваліфікації артиста це, насамперед, ознаки природної обдарованості «які виникають у динаміці тіла – в першу чергу такі як кінетичний потенціал скелетної мускулатури, еластичність м'язово-зв'язкового апарату, низький поріг нервово-м'язової чуттєвості, музичність, ритмічність: саме вони визначають здібностей актора до пластичної творчості у ролі»[6, 229].

Готовність – це налаштованість акторського тіла до пластичного втілення ролі яка полягає у на тренуванні потенціалу фізичного апарату, його піддатливості в кожній окремій виразності дійової особи, зовнішній індивідуальній новизні характерності пози, жесту, темпоритму.

Третя якість пластичної культури – це потрібність, надбання якої будуються на пластичному досвіді і вимальовується з попередніх двох якостей, бо пов'язана з пошуком змістовної ідейно-емоційної виразності сценічної дії.

Кожна сценічна форма як нероздільне конструктивне об'єднання дійових осіб, рухів, інтер'єрів, музики, звуків, ритмів під порядковується жанровому плану вистави, який передбачає своєрідні особливості акторської техніки у роботі над персонажем драми, комедії, трагедії.

У жанрі драми акторська техніка акцентується переважно на внутрішній техніці, емоційно-вольовому компоненті, розвитку характеру. Зовнішня техніка актора драми націлена на побудову життєподібного діалогу з яскравими мовними характеристиками; природну пластичність малюнку образу; урівноваженість темпоритму персонажу. Жанр комедії в акторському плані – перевага елементів

зовнішньої акторської техніки: гіперболізація рис характеру і зовнішності; діалог каламбурно-стрімкий, буфонадно-характерний; пластика ролі насичена образною умовністю, красномовним протиріччям жестів та рухів тіла, раптовою зміною поведінки, трансформацією образу; темпоритм існування виключно сценічний, відхилений від звичайного. Вся зовнішня техніка актора комедії налаштована на створення комедійних, ситуативних перипетій, як головних особливостей даного жанру і тому основними прийомами техніки актора є перебільшення, пародійність, гротеск, образ-маска, несподіваність, імпровізаційність та мотивована неадекватність. Спосіб спілкування з глядачем без „четвертої стіни”. Жанровою особливістю трагедії є масштабна значущість, абсолютність образів персонажів, їх монументальність. Внутрішня техніка трагіка структурована на максимально підвищеному тонусі акторської гри, високому емоційному накалі. Концептуальність зовнішньої акторської техніки – словесна дія збільшена до співучої декламації, загалом сценічне мовлення дикційно чітке, інтонаційно і ритмічно розроблене; діалог глибоко смисловий та ідейно насичений; обмеженість та скульптурність сценічної пластики; тенденції до уповільненого ритму, контраст темпоритмів. Загалом акторський план трагедії передбачає баланс елементів внутрішньої та зовнішньої техніки виконавства.

Наукова новизна дослідження полягає у аналізі основних складових техніки актора крізь призму послідовної класифікації професійних компетенцій та диференціації внутрішньої і зовнішньої техніки актора у роботі над різножанровими драматичними творами.

Висновки. В результаті здійсненого аналізу дослідження можна дійти висновку, що, по-перше, вдосконалення акторського професіоналізму та влучного майстерного виконавства можливо лише за діалектичної взаємодії і взаємопроникнення трьох основних факторів: постійного звернення до творчих досягнень та надбань видатних майстрів сцени минулого; практичного пізнання новітніх методів акторського ремесла; ефективної та продуктивної реалізації результативної дієвості ролі, що передбачає створення відповідного образу, його характеру та природи сценічного існування. По-друге, уся ця сокровенна конструкція акторського ремесла криється у пізнання митцем свого психофізичного апарату, в здатності майстерності їм користуватися у дієвому процесі виконання ролі. Цього неможливо досягти без творчого сценічного тренінгу, тому що тільки системне, послідовне, свідоме тренування актором своєї психотехніки надасть йому можливість пізнання

власної природи, яка знаходиться у нерозривному дієвому зв'язку з реальністю. По-третє, акторський тренінг як основа техніки актора повинен бути базовим предметом професійно-орієнтованих дисциплін театральних шкіл, училищ, закладів вищої освіти, театральних студій, творчих лабораторій та постійним інструментарієм удосконалення кваліфікаційного рівня професійних умінь і навичок всіх творчих майстерень театральних труп постійно-діючих театрів.

Література

1. Вильсон Г. Психология артистической деятельности: Таланты и поклонники / Пер. с англ. И. Блейз. Москва: Когито Центр, 2001. 384 с.
2. Гиппиус С.В. Гимнастика чувств. Тренинг актерского мастерства. Санкт-Петербург: Издательство Веды, 2010. 378 с.
3. Голубовский Б.Г. Пластика в искусстве актера. Москва: Искусство, 1986. 189 с.
4. Донченко Н.П. Роль етюдной формы у профессиональной подготовке фахівця сценічного мистецтва та у творчості артиста естради // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал. Вийв: Міленіум, 2016. № 4. С. 70-74.
5. Клековкін О.Ю. Theatrica: Лексикон; Ін-т проблем сучас. мистецтва НАМ України. Київ : Фенікс, 2012. 800 с.
6. Морозова Г.В. Пластическое воспитание актера. Москва: Терра. Спорт, 1998. 240 с.
7. Черкасский С.Д. Мастерство актера: Станиславский – Болеславский – Страсберг: История. Теория. Практика. Санкт-Петербург, 2016. 816 с.

References

1. Wilson G. (2001). Psychology of Artistic Activities: Talents and fans, translated from English I. Blaze, Moscow: Kogito Center, 338 [in Russian].
2. Gippius S.V. (2010). Gymnastics of the senses. Acting training, St. Petersburg: Veda Publishing House, 378 [in Russian].
3. Golubovsky B.G. (1986). Plastic in the art of an actor. Moscow: Art, 189 [in Russian].
4. Donchenko N.P. (2016). The role of etiquette in professional training as a specialist scenic mystery and creativity of the artist of the exercise journal, News National Academic Cadres of Culture and Mystery: Sciences. Magazine. Kyiv: Millennium, No. 4, 70-74 [in Ukrainian].
5. Klekovkin O.YU. (2012). Theatrica: Lexicon; Int problems now. mystery UA Ukraine. Kyiv: Fenix, 800 [in Ukrainian].
6. Morozova G.V. (1998). Plastic education of the actor. Moscow: Terra. Sport, 240 [in Russian].
7. Cherkassky S.D. (2016). Actor's skill: Stanislavsky - Boleslavsky - Strasberg: History. Theory. Practice. St. Petersburg, 816 [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 22.03.2020
Прийнято до друку 23.04.2020